

א. עגבנייה. ב. מלפפון. ג. שמן זית. ד. שום. ה. מים. ו. מלח. ז. הוראות הכנה.

כיצד אורבניזם, משפט ואוכל פועלים במשותף? מתכון לגספאצ'ו של חוק החופים וחוק המקרקעין הספרדי יכול להציע תשובה.¹ אין זה גספאצ'ו פשוט אלא גספאצ'ו עם גבולות. הרכיבים הם מעט ערכי נדל"ן ספקולטיביים, זרזיף של שחיתות וקמצוץ של דוחות מדעיים כגושפנקה למהלכים משפטיים ופוליטיים. כל הרכיבים במתכון יוצרים מפת אכילה של אסטרטגיות וטקטיקות, המוטמעות בפרקטיקות ויוצרות ערך מקרקעין ספקולטיבי. הגבולות המקובעים לכאורה שהאורבניזם בוחש בהם הם חרב פיפיות. הכרחי להנכיח אותם באמצעות המתכון הזה כדי להבין את השגשוג ואת פשיטת הרגל הכלכלית שהובילו למשבר הפוליטי בספרד.²

גבולות טריטוריאליים הם קווים הנמתחים על מפות כדי להגדיר ים ויבשה, שטח בנוי, טבע וספר. מחד גיסא הם מוכרחים להיות קלים להבחנה; מאידך גיסא, התנגשות האינטרסים שבבסיסם הופכת את סרטוטם על המפה לפעולה כמעט בלתי־אפשרית. אפילו מפת שמורות הטבע בספרד מעלה את השאלה כיצד מרשאת גולף יכולה לשמש גם כמתחם ירוק וגם כמתחם פיתוח אורבני. מאז שנחקק חוק החופים הספרדי בשנת 1988 לא הצליח משרד החקלאות, המזון והסביבה הספרדי למפות באופן מלא את קו החוף בכל 24 המחוזות הגובלים ביים.³

---

* אמנים, עובדים תחת השם Cooking Sections. אתרי האינטרנט נבדקו לאחרונה ב־15.12.2015.

1 לחוק החופים הספרדי ראו Ley de Costas (B.O.E. 1988, 22) (להלן: חוק החופים הספרדי).

2 לחוק המקרקעין הספרדי ראו Ley sobre régimen del suelo y valoraciones (B.O.E. 1998, 6). שלטון פוליטי הוא שלטון המעורב בכלכלה, במשאבי הטבע וביצירה של מגה־פרויקטים אורבניים. מערך התשתיות הנבנה על ידי הכוחות הללו הוא הכוח המעצב את תווי הסביבה והנוף. עוד על יחסי הכוח בין השלטון, משאבי הטבע ובינוי בספרד ראו Jose Manuel Naredo, *Economía, Poder y Megaproyectos*, in MEGAPROYECTOS: RECALIFICACIONES Y CONTRATAS (José Manuel Naredo & Federico Aguilera Klink ed., 2009) (להלן: נאדרו).

3 מפת רשות הרבים בטווח הימי־יבשתי (Dominio Público Marítimo-Terrestre) של משרד החקלאות, המזון והסביבה הספרדי זמינה באתר sig.magrama.es/dpmt/. כפי שאפשר לראות במפה, התהליכי המיפוי במחוזות רבים עדיין נדונים בבתי המשפט ברחבי בספרד.

א. עגבנייה

ידוע היטב כי העגבניות הגיעו לספרד בפרט ולאירופה בכלל מיבשת אמריקה.⁴ אם נחזור אחורנית בזמן וננסה להבין את תחומי הקולוניות הפורטוגזיות והספרדיות באמריקה, ניוודע לחוזה טורדסיאס, מראשוני הכלים המשפטיים (legal apparatuses) ששימשו למיפוי ותיחום של גבולות קולוניאליסטיים בממדים פלנטאריים.⁵ בשנת 1493 חולק כדור הארץ לשני חצאים שהוקצו לשני בעלי זכות – בעלי הכוח הימי הרב ביותר באותה תקופה. האפיפיור אלכסנדר הרביעי משך על פני הגלובוס קו בין שני קטבים והעניק מחצית כדור של עולם לא ידוע למלכי ספרד ומחצית שנייה – לממלכת פורטוגל. הגאומטריה של המצאה – קו האורך – לא שורטטה על מפה אלא נכתבה בשפה הלטינית, בהיעדר נוסחה מתמטית שתאפשר לצייר קו מדויק.⁶ המצאה שכתב האפיפיור מתאר קו שנמתח בין הקוטב הצפוני לקוטב הדרומי ומחלק את העולם בין מזרח לבין מערב. כל טריטוריה שנכבשה ממערב לו הייתה בבעלות ספרד, וכל מה שממזרח לו נכנס לריבונות פורטוגזית. בשונה מהעיקרון המנחה את המערכת המשפטית והפוליטית – שלפיו סכסוכים טריטוריאליים נפתרים רק על ידי גבולות משורטטים בקפידה – המצאה מסוּף המאה החמש-עשרה לא הוביל להסכם בלתי-אפשרי אלא בדיוק להפך. חוסר הדיוק הגאומטרי הוביל שתי מעצמות – שנלחמו על דריסת רגל בעולם מתרחב – לחתום על ההסכם משום שאף אחת מהן לא חשבה שהיא מפסידה שטח לאימפריה היריבה. מידותיה של אמריקה – אז יבשת לא נודעת – היו מעורפלות, כך שכל מעצמה יכלה לייחס ערך מדומיין לטריטוריה שקיבלה על פי ההסכם. האימפריה הספרדית והאימפריה הפורטוגזית הימרו על הרווח שניבו גבולותיהן החדשים – ואותו עיקרון ספקולטיבי מנחה את השוק גם היום בתכנון ערים ונוף. תעשיית העגבניות בספרד משקפת זאת.

בגספצ'ו עם גבולות נשתמש בעגבניות מסוגים שונים. העגבנייה הראשונה היא מסוג RAF (Fusarium-Resistant). בשנות השישים, בתקופת הדיקטטורה של פרנקו, צמחה בספרד בועת הנדל"ן, ועמה גם בועה חקלאית שהשתמשה באמצעים טכנולוגיים לייצור טבע מהונדס.⁷ עגבניות RAF נוצרו משתלי עגבניות ייחודיים שהופרו מלאכותית מזרעים של זנים טבעיים. ייחודה של עגבניית RAF טמון ביכולתה לצמוח במים בעלי מליחות. מליחות האדמה מגבירה את רמת הסוכר בעגבנייה ומפיקה את טעמה הייחודי, לכן נוסף

4 CLARK SPENCER LARSEN ET AL., THE CAMBRIDGE WORLD HISTORY OF FOOD (Kenneth F. Kiple & Kriemhild Conee Ornelas eds., 2000).

5 STUART ELDEN, THE BIRTH OF TERRITORY 242–43 (2013): "What was crucial was that Tordesillas was an attempt to break with the idea that simple occupation led to possession; rather, it divided lands that were not yet known by a calculative measure"

6 חלוקת העולם שמחוץ לאירופה בין האימפריה הספרדית לבין אימפריה הפורטוגזית נקבעה בחוזה טורדסיאס. ראו Treaty between Spain and Portugal concluded at Tordesillas; June 7, 1494, http://avalon.law.yale.edu/15th_century/mod001.asp.

7 נאררו, לעיל ה"ש 2.

לקערה כמה מהן.⁸ העגבנייה השנייה במתכון – קומאטו – נוצרה גם היא מעירוב זנים וזרעיה מוגנים בזכויות יוצרים.⁹ עגבניית הקומאטו נוצרה במקרה: מגדליה שמו לב כי מדרי הפרוקטוז בה עולים תחת מחסור במים – תופעה שכיחה בנוף הצחיח של אלמריה – ולכן ערכה התזונתיים גדלים. בועת החקלאות והעגבניות בדרום ספרד מרוכזת סביב עיר החממות אל-אחידו ומגלגלת כשני מיליארד אירו בשנה. חממות אלו הן מהמבנים הספורים בעולם שאפשר להבחין בהם מהחלל החיצון. הן לא רק הופכות אדמות צחיחות לקרקע פורייה אלא גם משנות תנאים ביו-אקלימיים ויוצרות גלים של הגירה חקלאית. הצביון האדריכלי של החממות נע בין בניין לקיוסק הניצב על חוף הים ומקנה להן זכות קיום לאורך קו החוף. יריעות הפלסטיק החצי-שקופות משפיעות במידה ניכרת על דפוסי הרוח שקובעים את תוואי החוף. לפיכך, סימון קו החוף נהפך למשימה מורכבת משום שאי-אפשר לדעת איפה הים נגמר – וזו הבחנה הכרחית כשבאים לאתגר את הגדרות המקרקעין והתכנון לאורך החוף. במקור כלל לא היו עגבניות בגספאצ'ו. המרק הקר מיוחס לתקופת השלטון המוסלמי בספרד: באותה עת הוא התבסס על לחם כתוש ושימש מזון בסיסי לאיכרים. בהתחשב בקשרים ההדוקים בין התרבות המוסלמית לבין עיבוד האדמה באל-אנדלוס, מעניין לראות כי הטריטוריות הנוצריות בצפון האי האיברי התבססו על דגן. העובדה שהנוצרים זרעו בעיקר מינים של דגן אפשרה לבעלי האדמות לצבור עודפים ולייצר הון. מנגד, בחצי האי הדרומי התבססה כלכלת המוסלמים באל-אנדלוס על ירקות מתכלים. אלה גודלו בבוסתנים קטנים והושקו בחישוב ובקפידה, ולכן גם הכלכלה הייתה בעלת ערך מתכלה. כתוצאה מכך הייתה צורת השלטון בחצי האי הדרומי יותר אופקית מאשר בחצי הצפוני: בני המעמד הגבוה בחברה המוסלמית לא יכלו לצבור הון רב כפי שיכלו השכנים הנוצרים מצפון, שהנהיגו שיטה פאודלית. אנדרס סנצ'ז-פיקון וחוסו גרסיה לטורה הדגימו במאמרם כיצד כלכלה זו, המבוססת על מוצרים מתכלים, תרמה בימי הביניים לפיתוח חברה קדם-דמוקרטית באל-אנדלוס, בשונה מהממלכה הנוצרית בקסטיליה.¹⁰ אחת הדרכים להאריך את תוקפו של מצרך היא לשמר, ולכן נוסף לגספאצ'ו עם גבולות עגבניות מיובשות – חופן של ערך מוסף כספקולציה על העתיד לבוא.

ב. מלפפון

לאורך חופי ספרד יש אזור נוסף, בעל תשתיות השקיה נרחבות, שתרם לצמיחה וגם לפיצוץ של בועת הנדל"ן: הבוסתנים של מורסיה. נוסף אותם לגספאצ'ו בזכות המלפפון הגדל באזור בעזרת מערכות השקיה עתיקות מתקופת המוסלמים. הלחץ הכלכלי להפוך את חלקות האדמה הפוריות ביותר בספרד למגרשי גולף וכפרי נופש הוא תמצית השחיתות

8 עור על עגבניות RAF ראו Crespo Sarmentero & Juan Ramón, *Introducción al cultivo de tomate Raf en Almería*, INFOAGRO, http://infoagro.com/hortalizas/tomate_raf.htm

9 רישום זכויות היוצרים על עגבניית קומאטו זמין באתר של תאגיד הזרעים. <http://www.kumato.com/en/Pages/AllRightsReserved.aspx>

10 *Andrés Sánchez Picóon & Jesús García Latorre, The Man-Made Desert: Effects of Economic and Demographic Growth on the Ecosystems of Arid Southeastern Spain*, 6 .ENVTL. HIST. 75 (2001)

בתהליך לשינוי של תכנית המתאר הארצית. ההחלפה של שדות מלפפונים במדשאות הולידה מחלוקת משפטית על ההגדרה של "ריאה ירוקה"¹¹. האם מודל כלכלי בר-קיימא הוא זה שמושך תיירים לאזור דרך קבע או שמא מערך גידולים חקלאיים עשיר ומפותח, האמור להתקיים עם אספקת מים הולכת ופוחתת?

ג. שמן זית

שמן הזית שנוסיף לגספאצ'ו מגיע מבית בד הידראולי בלה-מואלה, יישוב קטן במחוז סרגוסה. בשנת 2009 הואשמה מזכירת היישוב כי שלשלה לכיסה 24 מיליון אירו מפרויקטים לפיתוח עירוני.¹² כמו כל מושל מסור בספרד בתקופה של בועת הנדל"ן, היא הקדישה את הקדנציה שלה להפוך כל חלקת אדמה צחיחה לקומפלקסים פרבריים ולחוות של טורבינות רוח. הרווחים של המועצה העירונית היו גדולים עד כדי כך שחברי המועצה החליטו לשתף בהם את התושבים. אלו הם מקצת המתנות והמענקים: מוזאון שמן זית, מוזאון רוח, מוזאון המוקדש לחיים, שיט תענוגות, אודיטוריום, זירה למלחמת שוורים, מרכז ספורט והופעה חיה של חוליו איגלסיאס.¹³ לא מעט הטבות ליישוב בן 5,000 תושבים. שמן הזית מוסיף לגספאצ'ו את החיץ בין ניצול יתר של משאבי קרקע למדיניות רווחה פיקטיבית.

ד. שום

שיני השום שמוסיפים לגספאצ'ו הן שיני שום סגול מהכפר קואנקה (Cuenca), מוצר המוגן גאוגרפית.¹⁴ מקורם של חוקי ההגנה הללו בצרפת, שם שימשו כדי להכריח יצרני שמפניה מקטלוניה לקרוא למוצר שלהם קאוה ולא שמפניה.¹⁵ מהלך זה יצר דרך נוספת שבה קרקע מקבלת ערך מוסף, ברומה לספקולציות בנייה אורבניות. במקומות שאי-אפשר לייצר בהם ספקולציות בבטון, שיווק ומיתוג של מוצרי מזון ומשקה הם דרך להוסיף לקרקע ערך ספקולטיבי. בסופו של יום, ועדות מחוזיות הן שמחליטות איזה שום יגדל בחלקות היכולות להתאים לחוקים המגנים על המותג, אלו אזורים שייכים למקום המוצא ואלו לא. גבולות

11 Federico Vivas Puig, Ley de Costas e invernaderos en el poniente almeriense, 37 PARALELO 185 (2007).

12 "עונש מאסר לראשת העיר לא מואלה ויקטוריה מאיה פינייה ושבעה עשר עובדי ציבור, פוליטיקאים וקרובי משפחה נוספים אשר הואשמו בשוחד ומרמה" *El Mundo* 8.3.2009, www.elmundo.es/elmundo/2009/03/18/espana/1237367013.html

13 "זירת מלחמות שוורים נבנתה ב-40 יום מכיוון שחוליו איגלסיאס מופיע אך ורק בזירות מסוג זה" *La Sexta* 24.4.2015, www.lasexta.com/programas/sexta-columna/alcaldesa-muela-construyo-plaza-toros-dias-porque-julio-iglesias-solo-actuaba-plazas_2015042400385.html

14 לרישום ההגנה הגאוגרפית של שום סגול (Ajo Morado de Las Pedroñeras) ראו Publication of an Application Pursuant to Article 6(2) of Council Regulation (EC) No 510/2006, 2007 O.J. (C 233) 10.

15 Tim Jay & Taylor Madeline, *A Case of Champagne: A Study of Geographical Indications* 29 CORP. GOVERNANCE E.J. 1 (2013).

הנוף במדינות האיחוד על ידי העדפה של זנים מסוימים בהתאם לרווח המניב שלהם.

ה. מים

ההבדל בין מחסור במקורות מים לבין מקורות מים דלילים נקבע על ידי אלו הממשיגים את הרעיון של מחסור ואלו המספקים את הפתרון. בתקופת שלטונו של פרנקו נהפך פיתוח של תשתיות ציבוריות לעסק מניב עבור כמה משפחות שעמדו בראש האוליגרכיה הספרדית. מצב זה נמשך עד השנים האחרונות, עם תכנית מתקני ההתפלה – הקמת 51 מפעלים ברחבי המדינה וניתוב מחדש של נהר אברו.¹⁶ תכנית זו צמצמה למינימום את מושג הטריטוריה – לכדי שאלה פשוטה של בנייה ופיתוח. נוסף לגספאצ'ו מי ים מותפלים מהים התיכון, הניתנים לרכישה באריזה ממותגת.

ו. מלח

חוק קו החופים קובע כי תחום קו החוף נמתח עד לקו הגאות הגבוהה בהיסטוריה. הגדרה זו, שמקורותיה במשפט הרומי, מציבה בפנינו כמה בעיות.¹⁷ לאור העובדה שלעיתים יש לאבחן את ההיסטוריה של רכיבי הקרקע הנושקת לחוף כדי למצוא שרידי מליחות, מלח יכול להופיע כעד בפני בית המשפט. זה מה שקרה בשנות האלפיים בטנריף, כשנלקחו דוגמיות מהקרקע כדי לקבוע איפה נגמר הים והיכן מתחילות קרקעות כשרות לבנייה.¹⁸ במקרה נוסף, בביצות קבאנס (Cabanes) שליד קסטליון, שימש סף המליחות הבינלאומי PSS-78 כדי לקבוע שמי ים הם מים ששלושה פרומיל מהם הם רכיבים מליחים. כך, מליחות המים באזורי הביצה היא שעזרה לשופט לקבוע היכן אפשר לבצע עבודות בנייה ופיתוח ואיזה חלק מהביצה יישאר כמערכת אקולוגית.¹⁹ כדי לתבל את הגספאצ'ו נשקול את כל הרכיבים בקערה ונחלק באלף; את התוצאה נכפיל בשלוש – וזו כמות המלח שנוסף. לדוגמה, אם משקל הרכיבים הוא קילו אחד (1000 גר') נוסף שלושה גרם מלח. המלח הוא תערובת המיוצרת בכרכות המלח של טרוביאחה, סנטה פולה, קאבו דה גטה ומחוזות נוספים – כולם אתרי תכנון ופיתוח פוטנציאליים לאורך קו החוף המוגן. ההיסטוריה של מקורות המלח בספרד מרכיבה מפה של ייבוש המדינה לצרכים תעשייתיים או תירותיים.

Andrés Cala, *Spain's Desalination Ambitions Unravel*, N.Y. TIMES (Oct. 10, 2013), http://www.nytimes.com/2013/10/10/business/energy-environment/spains-desalination-ambitions-unravel.html?_r=0

17 חוק החופים הספרדי, לעיל ה"ש 1.

JUAN SÁNCHEZ GARCÍA, TOMA DE DECISIONES COLECTIVAS Y POLÍTICA DEL SUELO: ESTUDIOS DE CASO EN TENERIFE (2004)

19 "מנהלת החופים בספרד השמיטה את דוח המליחות שאבחן את קו החוף ב"Medio Ambiente" www.levante-emv.com/portada-castello/2010/04/22/costas-22.4.2012-levante-emv-omite-analisis-salinidad-basa-deslinde-prat/698553.html

ז. הוראות הכנה

לפני פחות מעשור מצאה את עצמה ספרד טובעת בכועת גדל"ן שתוצאותיה הכלכליות והפוליטיות ידועות. הכרחי להבין את המנגנונים היוצרים ערך ספקולטיבי כדי להבחין באופני הפעולה שלהם. מנגנונים אלו הם הבניות פוליטיות היוצרות גבולות שמטשטשים את הקווים הטריטוריאליים יותר ויותר. ככל שיש בידנו אמצעים טכנולוגיים רבים יותר למדוד את הגבול כקו המשכי, כך הוא נהיה יותר מטושטש. אפשרה של קרקעות חקלאית ושמורות טבע לשם פיתוח אורבני נעשתה באישורם של ראשי ערים בכפוף לחוק "הכול ניתן לבנייה" משנת 1998.²⁰ אזרחי ספרד נושאים בתוצאותיו של חוק זה מכיוון שהוא אחד הגורמים העיקריים שהובילו למשבר הנוכחי. המחסור באתיקה פוליטית התפשט עם מותו של פרנקו בשנת 1975 ועם המעבר לשיטת ממשל דמוקרטית. זה היה הרגע שבו התקבע הרעיון החיובי לשעתו, שלפיו העצמת הרשויות המחוזיות תהיה דרך לפרז ולחלק את מרכזיותו וכוחו של השלטון. איש לא ציפה שפירוז זה הוא שיוביל לשחיתות שפשטה בכל מוסדות השלטון. הבעיה העיקרית הייתה ועודנה שלא נוצרו מנגנוני פיקוח חזקים ואפקטיביים על הכוח הרב שקיבלו הרשויות המקומיות.²¹ נאדרו הגדיר את התהליך לא כשינוי דמוקרטי אלא כעסקה דמוקרטית.²² המחסור במנגנונים אמתיים לשליטה ופיקוח על תצורת השלטון ועל פעילותם של פוליטיקאים אפשרה לאחרונים לשנות את הקווים הטריטוריאליים של ספרד כדי להגדיר מחדש את ערכה של הקרקע בהתאם לרווח האישי שלהם כאנשי עסקים.²³ את כל הרכיבים הללו יש לכתוש היטב במעבד מזון. גספאצ'ו עם גבולות מוגש קר.²⁴

20 חוק המקרקעין הספרדי זכה בשם פופולרי חדש – חוק "הכול ניתן לבנייה". להרחבה ראו ה"ש 1.

21 מאז הבחירות האחרונות אפשר לראות שינוי חיובי בשימוש בכוח הפוליטי ובמנגנוני הממשל המקומיים עם בחירתן של אדה קולאו לראשות עיריית ברצלונה ומנואלה כרמנה לראשות עיריית מדריד.

22 להבחנה בין "Democratic Transition" לבין "Democratic Transaction" ראו נאדרו, לעיל ה"ש 2.

23 עוד על המקרה בעיר מרבייה ראו מיכל פופובסקי "פרשת השחיתות הגדולה אי פעם בספרד הרסה את פנינת הנופש" כלכליסט 6.10.2013. www.calcalist.co.il/world/articles/0,7340,L-3613614,00.html

24 לצפייה בשלבי ההכנה של גספאצ'ו ראו Daniel Fernández Pascual, *Boundary Gazpacho* או <http://www.cooking-sections.com/Boundary-Gazpacho> (Oct. 10, 2013), COOKING SECTIONS.

Boundary Gazpacho, TEDx Madrid.

